

Artur Stec

Politechnika Rzeszowska

ZMIANY W WYDATKACH INWESTYCYJNYCH W ZAKŁADACH PRZETWÓRSTWA ŻYWCA WIEPRZOWEGO NA PODKARPACIU W LATACH 1999-2004

1. Wstęp

Procesy dostosowawcze w branży przetwórstwa mięsnego w Polsce wiązały się z dużym wysiłkiem inwestycyjnym sektora przetwórstwa żywca wieprzowego. Zakłady zostały zobligowane do wprowadzenia systemów kontroli jakości [2, s. 12], takich jak Analiza Zagrożeń i Krytycznych Punktów Kontroli (Hazard Analysis and Critical Control Points), Dobra Praktyka Produkcyjna (General Manufacturing Practices), Dobra Praktyka Higieniczna (Good Hygienic Practice) czy Kompleksowe Zarządzanie przez Jakość (Total Quality Management). Sektor otrzymał wsparcie finansowe w postaci tanich kredytów inwestycyjnych oraz subwencji z funduszu przedakcesyjnego SAPARD. Pomimo tego wsparcia zwiększyło się zadłużenie przemysłu mięsnego w kraju z 1,3 do 1,9 mld zł [3, s. 14].

2. Metodyka badań

Badania zostały przeprowadzone w województwie podkarpackim, w 16 zakładach mięsnych, które posiadały uprawnienia do uboju, rozbioru i przetwórstwa żywca wieprzowego. Stanowiły one 28% ogółu jednostek z pełnym zakresem uprawnień. Badane podmioty były zlokalizowane w 11 powiatach. Po 3 zakłady mięsne w mieleckim i strzyżowskim, 2 w łańcuckim, po 1 w brzozowskim, dębickim, jarosławskim, kolbuszowskim, krośnieńskim, przemyskim, ropczycko-sędzi-

szowskim i rzeszowskim. Badania były prowadzone w ostatnim kwartale 2004 r. i objęły okres od 1999 do 2003 r.

Ze względu na wielkość zatrudnienia w badanych zakładach wyróżniono: 3 mikroprzedsiębiorstwa (zatrudnienie do 10 osób), 9 małych (do 50 osób), 3 średnie (do 250 osób) i 1 duże (powyżej 200 osób) przedsiębiorstwo.

3. Wyniki badań

W latach 2000-2001 nakłady inwestycyjne sektora przetwarzającego żywiec wieprzowy w Polsce spadły do ok. 120 mln USD rocznie. Zwiększenie wydatków nastąpiło dopiero w 2002 r. (170 mln USD) i w 2003 r. (300 mln USD). Wzrost został wymuszony nadrobieniem opóźnień w dostosowaniu do standardów weterynaryjnych UE. Wydatki zakładów były wspierane preferencyjnymi kredytami inwestycyjnymi i dotacjami z programu SAPARD. Równocześnie zmniejszała się liczba podmiotów gospodarczych i zakładów przemysłu mięsnego [1, s. 14-18, 19].

Tabela 1 przedstawia wielkość wydatków inwestycyjnych zakładów mięsnych w województwie podkarpackim w latach 1999-2003. Wydatki na inwestycje związane z dostosowaniem zakładów do standardów unijnych stanowiły w ogólnych wydatkach na inwestycje około 90%. Nieznaczny spadek udziału zaobserwowano w 2001 r. Im bliższy był moment wejścia Polski do struktur unijnych, tym udział stawał się wyższy.

Tabela 1. Wydatki na inwestycje w latach 1999-2003

Lata	Wydatki na inwestycje ogółem (w zł)	Wydatki na inwestycje związane z dostosowaniem zakładu do standardów unijnych (w zł)	Udział procentowy wydatków na inwestycje związane z dostosowaniem do standardów unijnych
1999	4 508 330	4 120 000	91,38
2000	4 925 400	4 501 000	91,38
2001	6 351 500	5 657 000	89,06
2002	5 388 873	4 816 000	89,37
2003	8 471 871	7 635 000	90,12
Ogółem	29 645 974	26 729 000	91,39

Źródło: badania własne.

W związku z dostosowywaniem do wymogów sanitarno-weterynaryjnych w latach 1999-2003 zakłady musiały rozbudować bądź przebudować istniejące budynki. Badane przedsiębiorstwa na ten cel przeznaczyły najwięcej środków (31,9% ogółu inwestycji związanych z dostosowaniem). Niższa kwota była wydatkowana na nowe maszyny (27,8%) oraz na budowę nowych zakładów (17,6%). Niepokoić może fakt, że najmniej zainwestowano w oczyszczalnie ścieków (13,9% inwestycji związanych z dostosowaniem). Nowe oczyszczalnie pojawiły się w 4 badanych jednostkach (tab. 2).

Tabela 2. Struktura wydatków inwestycyjnych dokonywanych w latach 1999-2003

Rodzaj inwestycji	Wydatki	
	w zł	w %
Oczyszczalnia ścieków	3 666 650	13,9
Zakup nowych maszyn	7 354 800	27,8
Wprowadzanie nowej technologii	2 318 000	8,8
Rozbudowa i przebudowa zakładu	8 429 800	31,9
Budowa nowego zakładu	4 659 750	17,6

Źródło: badania własne.

W 2004 r. zakłady mięsne planowały zwiększenie jednostkowych wydatków na inwestycje o 33,8% w stosunku do roku 2003. Najmniej zamierzały wydać w 2007 r. Zmniejszenie środków przeznaczanych na inwestycje w latach 2005 i 2007 należy tłumaczyć niepewnością oraz brakiem gwarancji utrzymania się na rynku w związku z coraz większą i zaostrzającą się konkurencją. Ze względu na planowane zwiększenie jednostkowych wydatków w dużych zakładach mięsnych w 2010 r. nastąpi ponaddwukrotny wzrost w odniesieniu do roku 2007 (tab. 3).

Tabela 3. Planowane wydatki inwestycyjne w latach 2004, 2005, 2007 i 2010

Lata	Planowane wydatki inwestycyjne (w zł)
2004	755 642,9
2005	427 857,1
2007	301 428,6
2010	742 857,1

Źródło: badania własne.

W latach 1999-2001 spadał udział środków własnych w pokrywaniu przez zakłady mięsne wydatków inwestycyjnych: z 95,4 do 63,2%. W 2003 r. udział ten wynosił 66,2%. Począwszy od 1999 r. podmioty chętniej korzystały z kredytów preferencyjnych. Ich udział wzrósł z 4,4% w 1999 r. do 28,4% w 2001 r. po czym w roku 2003 spadł do 13,4%. Rosło również wykorzystanie kredytu bankowego na warunkach ogólnych (oprócz roku 2002). W 1999 r. pokrywał on wydatki inwestycyjne w 0,2%, natomiast w 2003 r. w 12,1%. Ze względu na późne uruchomienie programu SAPARD zakłady mięsne korzystały z tego źródła dopiero w roku 2003. Zakłady mięsne zaliczane do mikroprzedsiębiorstw w latach 1999-2002 wydatki na inwestycje w całości pokrywały ze środków własnych. Jedynie w 2003 r. 6,7% wydatkowanej kwoty pochodziło z kredytu bankowego na ogólnych warunkach. Podobna sytuacja miała miejsce w odniesieniu do dużych zakładów mięsnych. Tylko w 2003 r. z kredytu sfinansowały one 26% środków skierowanych na inwestycje. Przyczyny tego tkwiły w uregulowaniach prawnych. Jedyny zbadany duży zakład mięsny był spółką akcyjną, w której pa-

kiet większościowy posiadało państwo. Spółki Skarbu Państwa nie mogły starać się o środki pieniężne w ramach kredytów preferencyjnych oraz funduszy przedakcesyjnych. W latach 1999-2003 małe zakłady mięsne korzystały przy wydatkach inwestycyjnych przede wszystkim ze środków własnych. Najmniejszy ich udział zaobserwowano w roku 2003 (66,2%). W pozostałych latach zawsze przekraczał 80%. W latach 1999, 2000 i 2003 małe podmioty zdobywały środki na inwestycje także w ramach kredytów preferencyjnych (udział wynosił odpowiednio 14,9, 10,8 i 10,3%). Średnie zakłady mięsne w najwyższym stopniu różnicowały źródła, z których pochodziły środki na wydatki inwestycyjne, np. w 2001 r. udział środków własnych wyniósł zaledwie 4,6%, a kredytów preferencyjnych aż 83,8% (tab. 4).

Tabela 4. Źródła pokrycia wydatków inwestycyjnych w latach 1999-2003

Rok	Wielkość zakładów mięsnych	Źródło pokrycia wydatków inwestycyjnych (w %)			
		środki własne	kredyt preferencyjny	kredyt bankowy na warunkach ogólnych	fundusze przedakcesyjne
1999	mikro	100,0	0,0	0,0	0,0
	małe	84,5	14,9	0,6	0,0
	średnie	100,0	0,0	0,0	0,0
	duże	100,0	0,0	0,0	0,0
	ogółem	95,4	4,4	0,2	0,0
2000	mikro	100,0	0,0	0,0	0,0
	małe	99,2	0,0	0,8	0,0
	średnie	43,7	33,1	23,2	0,0
	duże	100,0	0,0	0,0	0,0
	ogółem	82,6	10,1	7,3	0,0
2001	mikro	100,0	0,0	0,0	0,0
	małe	84,0	0,0	16,0	0,0
	średnie	4,6	83,8	11,6	0,0
	duże	100,0	0,0	0,0	0,0
	ogółem	63,2	28,4	8,4	0,0
2002	mikro	100,0	0,0	0,0	0,0
	małe	82,4	10,8	6,8	0,0
	średnie	45,3	54,7	0,0	0,0
	duże	100,0	0,0	0,0	0,0
	ogółem	74,1	24,1	1,8	0,0
2003	mikro	93,3	0,0	6,7	0,0
	małe	62,3	10,3	20,2	7,2
	średnie	56,4	26,9	0,5	16,2
	duże	74,0	0,0	26,0	0,0
	ogółem	66,2	13,4	12,1	8,3

Źródło: badania własne.

W latach 1999-2003 tylko dwa zakłady mięsne korzystały z kredytów preferencyjnych: jeden średni i jeden mały. Średni zakład mięsny korzystał cztero-

Tabela 5. Przyczyny braku zainteresowania środkami z kredytów preferencyjnych i funduszy przedakcesyjnych

Przyczyna	Zakłady mięsne nie zainteresowane korzystaniem ze środków z kredytów preferencyjnych		Zakłady mięsne nie zainteresowane korzystaniem ze środków z funduszy przedakcesyjnych	
	w szt.	w %	w szt.	w %
Ogółem	13	100	13	100
Brak potrzeby	1	7,7	2	15,4
Nieznajomość procedur związanych z pozyskiwaniem środków	3	23,1	2	15,4
Wątpliwości związane ze skutecznością środków	4	30,8	4	30,8
Wystarczające środki własne	2	15,4	2	15,4
Czasochłonność	4	30,8	3	23,1
Inne	4	30,8	3	23,1

Źródło: badania własne.

krotnie z kredytu preferencyjnego (kredyt BR/14), a mały trzykrotnie (Agrolinia). W 2003 r. środki z programu SAPARD trafiły do dwóch zakładów mięsnych (małego i średniego). Na 16 badanych zakładów mięsnych środkami z kredytów preferencyjnych i funduszy przedakcesyjnych nie było zainteresowanych po 13 jednostek (tab. 5). W przypadku kredytów preferencyjnych respondenci najczęściej podawali za przyczynę wątpliwości związane ze skutecznością środków i czasochłonność (po 4 odpowiedzi) oraz nieznajomość procedur związanych z pozyskiwaniem środków (3 odpowiedzi). Innymi podawanymi przyczynami były nie uregulowane stosunki własnościowe, wysokie zabezpieczenia oraz brak prawnych możliwości udzielania kredytów spółkom Skarbu Państwa. W odniesieniu do funduszy przedakcesyjnych przeważały opinie związane z wątpliwościami co do skuteczności środków z tego źródła (4 odpowiedzi) oraz z czasochłonnością (3 odpowiedzi). Ponadto zakłady mięsne nie mogły skorzystać ze środków z funduszy przedakcesyjnych ze względu na nie uregulowane stosunki własnościowe oraz brak prawnych możliwości korzystania z tego źródła przez spółki Skarbu Państwa. Wśród innych przyczyn często było podawane zbyt późne uruchomienie środków z funduszu SAPARD. Zakłady we wcześniejszym terminie pokryły ze środków własnych rozbudowę i modernizację firmy i były bez szans na uzyskanie dotacji.

4. Podsumowanie i wnioski

Kosztowny proces restrukturyzacji mikroprzedsiębiorstw i małych zakładów mięsnych był finansowany przede wszystkim ze środków własnych. W latach 1999-2002 w wydatkach na inwestycje środki własne stanowiły w tych dwóch

grupach firm ponad 80%. Jedynie w roku 2003, kiedy udział środków własnych w finansowaniu inwestycji w małych przedsiębiorstwach wynosił ponad 60%, korzystały one w większym niż do tej pory stopniu z kredytów preferencyjnych i na warunkach ogólnych oraz ze środków z uruchomionego funduszu SAPARD. Kierownictwa zakładów mięsnych, które nie zabiegały o uzyskanie kredytów preferencyjnych i środków z funduszy przedakcesyjnych, czyniły to głównie ze względu na wątpliwości związane ze skutecznością środków i czasochłonnymi procedurami poprzedzającymi otrzymanie pieniędzy.

Do 2007 r. zakłady mięsne zamierzają zmniejszać wydatki inwestycyjne. Okres intensywnych przeobrażeń, które objęły cały sektor przetwórstwa żywca wieprzowego, wiązał się z poniesieniem wysokich kosztów. Obecnie przedsiębiorstwa funkcjonują na rynku unijnym i, chcąc być konkurencyjnymi, nadal muszą inwestować w nowoczesne technologie oraz w promocję produktów w krajach UE. W tym celu Polski Związek Producentów, Eksporterów i Importerów Mięsa oraz Stowarzyszenie Rzeźników i Wędliniarzy powinny podejmować więcej wspólnych działań w zakresie marketingu. Zakłady mięsne, przede wszystkim duże, które korzystały przy wdrażaniu systemów zapewnienia jakości ze środków z programu SAPARD, posiadają doświadczenie w ich pozyskiwaniu. Nie mają one więc obecnie problemów w staraniu się o środki finansowe z Sektorowego Programu Operacyjnego, który stanowi kontynuację programu SAPARD. Przeprowadzona analiza wykazała, że spośród 16 badanych przedsiębiorstw tylko 3 ubiegały się o środki finansowe z funduszy przedakcesyjnych. Aby zwiększyć zainteresowanie należałoby kierownictwom zakładów mięsnych, które nie czyniły starań o środki z SAPARD-u przedstawić korzyści, jakie dawał ten program oraz zaznajomić z procedurami przyznawania pomocy. Zadania tego mogłaby się podjąć ARiMR. Pomoc jest potrzebna szczególnie małym przetwórciom, gdyż nie przejawiały jak do tej pory zainteresowania tą formą pozyskiwania środków finansowych. Istnienie mikroprzedsiębiorstw i małych przedsiębiorstw jest zasadne z ekonomicznego punktu widzenia, ponieważ zaopatrują biedniejsze obszary województwa. Ludności często nie stać na kupno droższych produktów dużych i renomowanych firm. Ponadto małe zakłady mięsne zagospodarowują produkcję małych, lokalnych hodowli zwierząt rzeźnych.

Literatura

- [1] Grajewska M., Babuchowski A., *Kredyt preferencyjny czy pomostowy SAPARD?* „Gospodarka Mięsna” 2003, nr 10.
- [2] Tyszkiewicz S., *Postępy w światowej normalizacji mięsa w tuszach i elementach handlowych*, „Gospodarka Mięsna” 2003, nr 2.
- [3] Urban R., *Gospodarcze skutki integracji z UE w sektorze mięsnym w Polsce*, „Gospodarka Mięsna” 2004, nr 8.

CHANGES IN INVESTMENT EXPENDITURES IN PORK PROCESSING PLANTS IN PODKARPACIE PROVINCE IN THE YEARS 1999-2004

Summary

Processes aiming at adapting meat processing sector in Poland, were a great investment effort for meat plants. The means were taken from own funds of the plants, bank loans, preferential credits and pre-accession funds. Microenterprises and small companies financed the restructuring process first of all from their own funds. Managements of meat plants, which did not try to get preferential credits and pre-accession funds, acted like that due to having doubts about its effectiveness and time-consuming procedures preceding receiving the money needed.